

Metodbeskrivning 2019

Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Publicerad

www.socialstyrelsen.se, oktober 2019

Innehåll

Inledning.....	4
Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård.....	4
Förändringar	5
Datakällor.....	5

Inledning

Socialstyrelsen har sedan 2007 publicerat öppna jämförelser av vården och omsorgen om äldre. I uppdraget ingår att utveckla tillgången till data och nationella indikatorer för kvalitet och effektivitet ur de äldres perspektiv samt att genomföra en årlig enhetsundersökning. Inom ramen för uppdraget publiceras årligen *Öppna jämförelser - Vård och omsorg om äldre* som är en gemensam rapport med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) som främst vänder sig till beslutsfattare och förvaltningschefer. I samverkan med SKL och i samråd med Vårdföretagarna och Famna, publicerar Socialstyrelsen *Öppna jämförelser av äldreomsorg och hemsjukvård* som är en jämförelse av kommunernas och stadsdelarnas arbete inom äldreomsorg och hemsjukvård, *Så tycker de äldre om äldreomsorgen* som är en totalundersökning till brukare samt *Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård* som är en totalundersökning till verksamheterna inom hemtjänst och särskilda boenden.

Enhetsundersökningen är en nationell datakälla för rikstäckande uppgifter på enhetsnivå. Uppgiftslämnare och kontaktpersoner för verksamheter inom hemtjänst och särskilda boenden har svarat på frågor om verksamheternas innehåll.

På Socialstyrelsens webbplats under rubriken Öppna jämförelser – Äldreomsorg och hemsjukvård publiceras följande inom projektet:

- Excelfil som innehåller samtliga resultat från *Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård*, på enhets-, kommun-, läns- och riksnivå.
- Bilagor med enkäterna, en metodbeskrivning och en indikatorbeskrivning.

På Socialstyrelsens webbplats publiceras även *Äldreguiden* för allmänheten, där äldre personer och anhöriga kan jämföra verksamheter inom hemtjänst och särskilda boenden. *Äldreguiden* innehåller ett urval av resultaten från Enhetsundersökningen och undersökningen *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?* på enhetsnivå.

Lokala rapporter till verksamheterna med resultat från *Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård* och *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?* publiceras på Indikators webbplats (Institutet för kvalitetsindikatorer AB). Indikator genomför undersökningarna på uppdrag av Socialstyrelsen.

Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård

Resultaten baseras på svaren från enkäter som skickades till samtliga verksamheter inom hemtjänst och särskilda boenden. Undersökningen omfattar

landets kommuner och stadsdelar/stadsområden i Stockholm, Göteborg. Insamlingen genomfördes under perioden mars-juni 2019. Undersökningen består i år av två enkäter:

- En enkät till hemtjänstenheter som utför insatser till personer 65 år och äldre i ordinärt boende.
- En enkät till permanenta särskilda boenden som utför insatser till personer 65 år och äldre.

Enkäterna består av 18 respektive 25 frågor till verksamheterna. Kunskapsunderlag hittas i vissa fall direkt i enkäterna eller som referens i indikatorbeskrivningen.

Svarsfrekvens

Andelen verksamheter som besvarat respektive undersökning är:

- 86 procent av hemtjänstverksamheterna som utför insatser för personer 65 år och äldre i ordinärt boende, vilket motsvarar 2059 av de inrapporterade enheterna.
- 91 procent av verksamheterna inom särskilda boenden, vilket motsvarar 2069 av de inrapporterade enheterna.

Totalt medverkade 287 kommuner. Av dessa har 279 resultat om hemtjänstverksamheter och 282 resultat om särskilda boenden.

I 49 kommuner har totalt 113 hemtjänstverksamheter angett att de utför insatser i servicehus och besvarat frågor om hälso- och sjukvård.

Förändringar

En förändring i Socialtjänstlagen innebar att beskrivningen av målpopulationen för hemtjänstverksamheter uppdaterades. I beskrivning finns i år ett tillägg om att inkludera verksamheter som utför insatser enligt 4 kap. 2a § SoL. Då paragrafen är ny och dessa verksamheter tidigare omfattades 4 kap 1 § SoL, innebär det i realiteten att det varken ingår fler eller färre hemtjänstverksamheter än tidigare år.

En indikator inom särskilt boende har vidareutvecklats. Förändringsarbetet har skett tillsammans med Centrum för vårdens arkitektur (CVA) vid Chalmers tekniska högskola. Förändringen består av ett tillägg i alternativen som handlar om hur golvet färgskillnader och kontraster är utformade på det särskilda boendet. För att uppnå värdet för indikatorn behöver i år även denna aspekt uppfyllas, och indikatorn är därför inte jämförbar med föregående års indikator. Indikatorn avser att belysa om det särskilda boendet har en inommiljö som kan uppfattas som stödjande för personer som bor på det särskilda boendet. För att ta del av beskrivningar av indikatorerna, se Indikatorbeskrivning på Socialstyrelsens hemsida.

Datakällor

Resultaten i *Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård 2019* har hämtats från två enkäter:

- Enkät till hemtjänstverksamheter som utför insatser till personer 65 år och äldre i ordinärt boende.
- Enkät till permanenta särskilda boenden som utför insatser till personer 65 år och äldre.

Enligt önskemål från några kommuner fick hemtjänstverksamheter som utför insatser på servicehus besvara enkäten för hemtjänst. Personerna som bor på servicehus har beslut om särskilt boende, men kan få insatser av ett hemtjänstteam. På servicehuset finns tillgång till kommunal hälso- och sjukvård, eftersom det är en form av särskilt boende. Dessa enkäter inkluderade därför frågor om hälso- och sjukvård. Vi har även gett hemtjänstverksamheterna möjligheten att besvara frågor om hemsjukvård, i de fall verksamheten angav att de utförde sådana insatser.

I Äldreguiden presenteras också uppgifter om läkemedelsförskrivningen på kommun- och stadsdelsnivå. Uppgifterna är hämtade från Socialstyrelsens register över socialtjänstinsatser till äldre och personer med funktionsnedsättning samt från läkemedelsregistret.

Målpopulation

Målpopulation hemtjänst

Alla verksamheter som är geografiskt belägna i kommunen som utför insatser till personer som de har uppföljningsansvar för, 65 år och äldre enligt 4 kap 1 § och 4 kap. 2a § SoL i ordinärt boende. Insatsen kan vara i form av service, personlig omvårdnad, avlösning av anhörig i hemmet mm. Den enskilde kan ha flera olika typer av insatser inklusive insatser som ej listats ovan.

Verksamheter som inte tillhör målpopulationen

Verksamheter som enbart utför insatser i form av matdistribution, trygghetslarm, boendestöd eller ledsagning.

Verksamheter som enbart utför insatser kvällar, nätter eller helger. Även en kombination av endast kvällar, nätter och helger är exkluderade.

Målpopulation särskilda boenden

Alla verksamheter geografiskt belägna i kommunen som utför insatser till personer som de har uppföljningsansvar för, 65 år och äldre enligt 4 kap 1 § SoL i permanent särskilt boende enligt 5 kap 5 § SoL.

Verksamheter som inte tillhör målpopulation

Verksamheter som enbart har bostäder med särskild service enligt 5 kap 7 § SoL.

Verksamheter som enbart tillhandahåller insatser i korttidsboenden.

Urval

Undersökningen är en totalundersökning och samtliga enheter som tillhör målpopulationen och som är rapporterade av kommunerna ingår i undersökningen.

Inventering av enheter

Kommunerna har fått skapa egna förteckningar över enheter inom särskilda boenden och hemtjänstverksamheter för personer 65 år och äldre som får insatser enligt 4 kap. 1 och 4 kap. 2a § socialtjänstlagen (SoL). Inventeringen av enheter samordnades även med förteckningen som undersökningen *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?* använder för att presentera resultat på verksamhetsnivå.

Inventeringen gjordes med hjälp av kontaktpersoner på respektive kommun, som kommunerna själva hade utsett. En del kommuner valde att ha en kontaktperson för varje undersökning, medan andra angav en person med ansvar för båda undersökningarna. Kontaktpersonerna spelar en viktig roll för att inventera enheterna och för att genomföra enhetsundersökningen.

Följande uppgifter om de olika verksamheterna efterfrågades:

- Namn på enheten och eventuellt namn på del av enhet
- Namn på kommunen som har uppföljningsansvar för individerna
- som bor på särskilda boenden/har hemtjänst
- Namn på kommunen och eventuellt stadsdelen där äldreboendet/hemtjänstens lokala utförarkontor ligger geografiskt, om det inte ligger i samma kommun som den som har uppföljningsansvar
- Regiform (enskild eller offentlig)
- Om enskild, företagets/organisationens namn
- Om enskild, företagets/organisationens organisationsnummer
- Uppgiftslämnarens namn
- Uppgiftslämnarens e-postadress

Formuläret innehöll information från föregående års undersökningen över kommunens enheter. Kontaktpersonen kunde utifrån den gamla informationen lägga till enheter, ändra direkt i de förtryckta uppgifterna eller ange om enheten lagts ned. Samtliga kommuner utom två genomförde och återkopplade en uppdatering av verksamheterna i kommunen. Enheter med såväl offentlig som enskild driftsform inkluderades.

Enkäterna

Undersökningen bygger på data från två stycken enkäter, en till verksamheter inom hemtjänst och en till verksamheter inom särskilda boenden.

Enkätutskicken och insamlingen av svar administrerades av Institutet för kvalitetsindikatorer AB. Enkäterna skickades mellan den 18-21 mars 2019 till verksamheternas uppgiftslämnare, som kontaktpersonerna uppgav i samband med uppdateringen av verksamhetsförteckningen. Två påminnelser gick ut via e-post till samtliga respondenter som inte svarat och enkätinsamlingen avslutades den 31 maj.

Svaren sammanställdes och återkopplades i form av preliminära lokala rapporter för kvalitetsgranskning till uppgiftslämnare samt gjordes tillgängliga för kommunernas kontaktpersoner den 17 - 31 maj. I dessa rapporter uppmärksammades från Socialstyrelsens sida vad som misstänktes vara orimliga värden i röd färg. Uppgiftslämnare kunde justera och rätta sina svar

direkt i webbsystemet, även enheter som än inte besvarat enkäten fick möjlighet till det under perioden 17 - 31 maj. Därefter stängdes undersökningen. Under hela undersökningsperioden kunde uppgiftslämnare eller kommunens kontaktpersoner meddela strukturförändringar eller felaktigheter gällande målpopulation, företagsstruktur (avseende antal och placering av utförarkontor), enheter som är under avveckling eller nytillkomna etc. Dessa ändringar synkroniserades sedan för att gälla såväl undersökningen *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?* som enhetsundersökningen.

Tillförlitlighet

Flera åtgärder genomfördes för att säkra tillförlitligheten av mätningens resultat. När misstanke fanns om att det inte var rätt enheter som var inrapporterade av kommunernas kontaktpersoner skedde kontakter genom telefonsamtal eller e-post.

Socialstyrelsens och leverantörens medarbetare i projektet fanns tillgängliga via telefon eller e-post under hela undersökningsperioden.

Preliminära rapporter som visade orimliga värden (till exempel värden över 100 procent) skickades till såväl uppgiftslämnare som kommunens kontaktpersoner så att lämnade uppgifter kunde granskas och eventuellt korrigeras. Några av kommunernas kontaktpersoner samordnade en genomgång av enkätfrågorna med respektive kommuns uppgiftslämnare, för att möjliggöra en gemensam tolkning av frågeställningarna. I de fall där misstanke fanns om feltolkning har värden tagits bort, efter kontakt med uppgiftslämnaren.

Ramtäckning

En viss undertäckning kan förekomma när det gäller enhetsundersökningen. Det innebär att det kan finnas enheter som borde varit med i undersökningen men som inte rapporterats in från kommunerna i samband med uppdateringen av enheterna. Ibland var kommunerna till exempel inte medvetna om att ett hemtjänstföretag har flera utförarkontor i kommunen och registrerade därför företaget som en enhet. Dessutom kan företag nyligen ha öppnat nya utförarkontor vilket i några fall meddelades så att enheten kunde läggas till i efterhand.

Årets undersökning kantades även av problem med att utskicket till uppgiftslämnare blev registrerade som SPAM hos mottagaren. För att avhjälpa problemet skickades förteckningar ut till kommunernas kontaktpersoner med notering om att enheter inte öppnat enkäten. Syftet var att kontaktpersonerna skulle hjälpa oss säkerställa att enkäterna nått fram till enheterna. Hur detta påverkat svarsfrekvensen är svårt att avgöra.

Det var två kommuner som inte uppdaterade sina enheter i registret, och i de fallen användes förteckningen från föregående undersökning.

Övertäckning innebär att enheter har kommit med i undersökningen utan att uppfylla kriterierna för att vara med. Efter kontakt med uppgiftslämnarna för vissa enheter som enbart utför insatser till personer med psykiska funktionshinder eller är renodlade korttidsboenden, har dessa plockats bort från undersökningen.

Vissa enheter som fanns med i undersökningen var egentligen dubletter med andra enheter. I flera fall hade beställarkommuner rapporterat in de med

olika enhetsnamn och då kunde inte dubbletterna upptäckas vid genomsökningen innan undersökningens start. Vissa kommuner genomförde ändringar under undersökningsperioden, vilket i en del fall medförde att enheter behövde slås ihop eller tas bort. Det är vanligt att en enhet består av flera avdelningar med olika uppdrag, vilket innebär att några enheter också ger vård och omsorg till personer med psykisk funktionsnedsättning, eller att de på helgerna är organiserade så att sjuksköterskorna har ansvar för både personer med funktionsnedsättning och äldreomsorg samt personer som är över och under 65 år. Slutligen kan övertäckning också förekomma för personer i korttidsboende.

Svarsfrekvens och bortfall

Svarsfrekvensen för verksamheter inom hemtjänst som utför insatser i ordinarie boende var 86 procent. Svarsfrekvensen för särskilda boenden var 91 procent.

Vissa enheter valde att svara på avdelningsnivå, i de fall alla avdelningar på en enhet medverkat i undersökningen finns en aggregerad grå rad. Resultat på kommunnivå är aggregerade resultat för kommunernas enheter. För att inte riskera att felet blir för stort redovisas inte andelen för redovisningsgrupper där bortfallet överstiger 20 procent.

Mätning

För att reducera mätfel har frågeblanketten konstruerats av ämneskunnig, enkätfrågekonstruktör och statistiker.

Fel vid bearbetning

Fel kan uppstå vid bearbetning av materialet. För att förhindra detta har bearbetningsprogram kontrollerats och resultaten har kontrollerats med avseende på rimlighet.